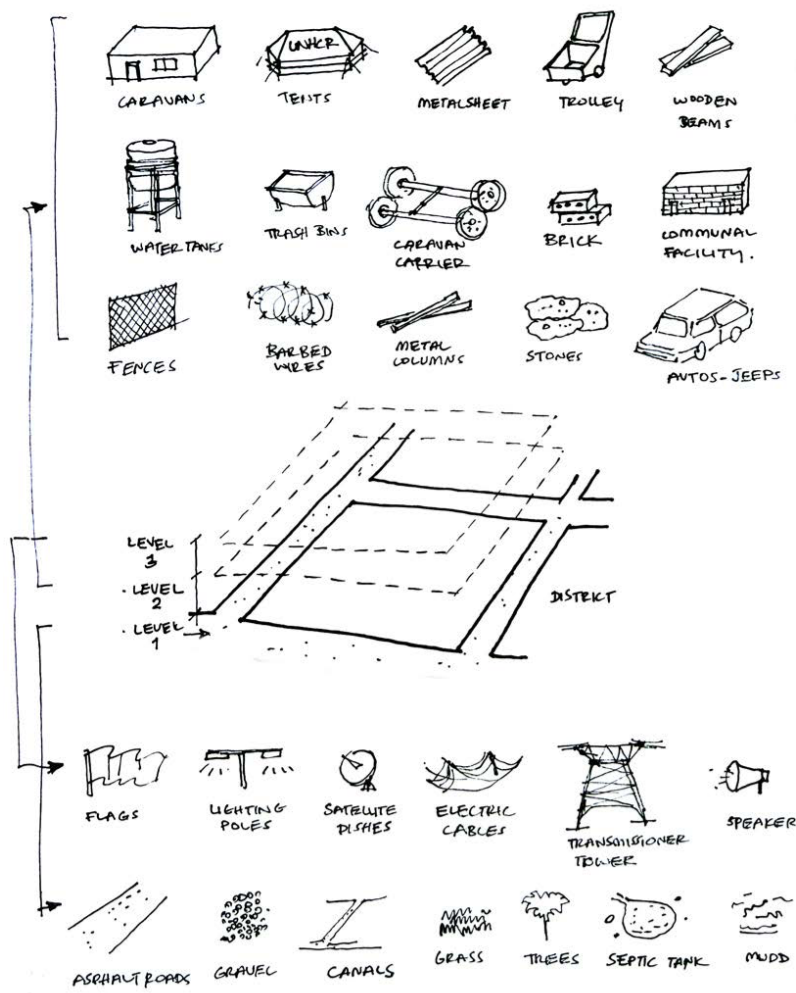

Urbanisering av flyktingläger

– Att skapa ett hem

Emma Henriksson

Urbanisering av flyktingläger – Att skapa ett hem

The Urbanization of Refugee Camps – Making A Home

Emma Henriksson

Handledare: Arne Nordius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Anders Larsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2016

Omslagsbild: Ayham Dalal (Dalal, 2014, s. 64)

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: UNHCR, urbana värden, Emergency Handbook, fysisk planering, identitet, Zaatari, Azraq

Sammandrag

Denna kandidatuppsats är en studie av UNHCR:s (The United Nations High Commissioner for Refugees) riktlinjer för planering och uppbyggnad av flyktingläger, flyktingars möjlighet till att skapa sig ett hem samt fenomenet urbanisering i flyktingläger. Litteraturstudier samt en intervju har gjorts för att försöka besvara hur UNHCR:s riktlinjer svarar mot flyktingars behov av en boplat, hur de skulle kunna utvecklas och vilka värden som finns i urbana miljöer. Syftet med studien har varit att förstå hur urbaniseringen av flyktingläger tar form, varför den sker och att utmana bilden av en boplat.

Resultatet av litteraturstudierna visar att det pågår en urbaniseringsprocess i flyktingläger samt att den är ett resultat av flyktingarnas behov av ett hem. Resultaten visar också att riktlinjerna för planering och uppbyggnad av flyktingläger behöver förbättras och det riktas stark kritik från forskare och experter. Riktlinjerna behöver inkludera vikten av att bygga och planera efter platsspecifika egenskaper så väl som efter flyktingars kulturella och sociala behov. Beräkningarna gällande flyktinglägrets area behöver också förbättras för att bättre hantera utveckling och tillväxt som en följd av urbaniseringen av flyktingläger.

UNHCR kritiserar uppbyggnaden av flyktingläger som en lösning på flyktingsituationen samtidigt som mer än hälften av världens flyktingar söker sig till städer och urbana miljöer. Trots att majoriteten av flyktingar väljer att bosätta sig i urbana miljöer fortsätter flyktingläger att byggas. De byggs i brist på alternativ och i brist på lösningar av de fortsatt utdragna flyktingsituationerna. Resultat visar att de urbana värden som flyktingar söker i sin tillflyktsort berör olika möjligheter. Som exempelvis möjligheten att känna tillhörighet, att kunna påverka sin egen miljö, att kunna röra sig fritt och möjligheten till självförsörjning. En huvudsaklig slutsats blir att landskapsarkitektens och den urbana planerarens kunskaper kan vara essentiella i tillhandahållandet av dessa värden.

Nyckelord: UNHCR, urbana värden, Emergency Handbook, fysisk planering, identitet, Zaatari, Azraq

Abstract

The focus of this thesis is the study of UNHCR guidelines for planning and building refugee camps, the refugee prospect of making a home and the phenomenon urbanization of refugee camps. Through literature studies as well as an interview an attempt has been made to answer questions concerning the guidelines response to refugees need of a home, how the guidelines could be developed and values found in urban environments. The purpose of the study has been to understand the urbanization of refugee camps, its social and spatial expressions as well as reasons for occurring. A second purpose has been to challenge the image of a settlement.

Results from the study showed the existence of an urbanizing process in refugee camps as well as the process being a result of refugees' need of a home. Results also showed the need of improving UNHCR guidelines and them being under strong criticism. The guidelines need to adapt to place specificity, refugees cultural and social needs as well as development and growth as a consequence of the urbanization of refugee camps.

UNHCR are criticizing the building of refugee camps as a solution to the refugee situation; at the same time more than half of the world's refugees seek refuge in urban environments. Despite a majority of refugees settling in urban environments refugee camps are still being built. The planning of refugee camps continues in lack of alternatives as well as solutions to the continuously protracted refugee situations. Results show that urban values are defined as different possibilities. These possibilities include influencing your own environment, belonging, moving freely and the possibility of self-reliance. A main conclusion is that the knowledge of landscape architects and urban planners may become essential in providing these values.

Key words: UNHCR, urban values, Emergency Handbook, physical planning, identity, Zaatari, Azraq

"Urbanisation of refugee camps is that unconditional love for life, even in the worst and most exceptional circumstances".

(Dalal, 2014, s. 143)

Förord

Denna uppsats är resultatet av mitt kandidatexamensarbete i landskapsarkitektur, skrivet under våren 2016 vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp.

Jag vill framförallt tacka min handledare Arne Nordius för god handledning och uppmuntrande ord under hela processen.

Ännu ett tack till Ayham Dalal för att jag fick ta del av hans kunskap, forskning, reflektioner och erfarenheter inom ämnet.

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke, likely representing the name Emma Henriksson.

Alnarp, 2016-05-24, Emma Henriksson

Innehållsförteckning

Inledning	6
<i>Bakgrund</i>	6
<i>Mål och syfte</i>	8
<i>Frågeställningar</i>	8
<i>Material och metod</i>	8
Flyktingsituationens bakgrund	11
<i>Vilka är de 59,5 miljonerna?</i>	11
Vad är UNHCR:s lösningar på flyktingsituationen?	12
Utdragna flyktingsituationer	12
Flyktingläger och andra flyktingbosättningar	13
Urbana flyktingar	15
Planering och uppbyggnad av flyktingläger	16
<i>UNHCR:s rekommendationer för planering, design och uppbyggnad av flyktingläger</i>	16
Kritiken och den fysiska planerarens roll	18
Sammanfattande kommentarer	21
Urbanisering av flyktingläger	22
<i>Flyktingläger kvalificerar inte som urbana miljöer enligt UNHCR</i>	22
Pågår det en urbaniseringsprocess i flyktingläger?	23
Sammanfattande kommentarer	24
Två flyktingläger i Jordanien	25
<i>Zaatari</i>	25
<i>Azraq</i>	29
Sammanfattande kommentarer	29
Diskussion	30
<i>Kommentarer</i>	33
Framtida forskning	33
Referenser	35
Bilaga	39
<i>Intervju, Ayham Dalal</i>	39

Inledning

Bakgrund

Med nära 60 miljoner människor tvingade på flykt undan konflikter och förföljelse runt om i världen idag (UNHCR, 2015b, s. 2) är det inte orimligt att tala om en ny kategori av världsmedborgare (Agier, 2002, s. 317). En kategori människor som på grund av utdragna krig och konflikter inte kan återvända hem och tvingas hitta nya platser att bo och leva på. Flyktingläger byggs upp, med stöd av FN:s flyktingorgan UNHCR, som tillfälliga lösningar i extrema situationer men har en genomsnittlig livslängd på nästan 20 år (UNHCR, 2004, s. 2). Flyktingar spenderar årtionden i flyktingläger vars planerade temporära struktur och uppbyggnad inte stödjer deras behov av ett hem och en framtid.

Forskare och experter beskriver hur flyktingläger utvecklar urbana karaktärer, kvaliteter och strukturer liknande städer. En urbaniseringsprocess vars resultat ifrågasätter omvärldens bild av flyktingar som en anonym grupp beroende av bistånd. Majoriteten av flyktingar väljer att bosätta sig i städer och andra urbana miljöer. Något de inte är ensamma om då mängden boende i städer förväntas öka till över 60 procent fram till 2030. (UNHCR, 2009, s. 2). Vilka värden söker människor i urbana sammanhang och hur tar de sig uttryck i urbaniserade flyktingläger?

UNHCR uttrycker en strävan att hitta alternativ till flyktingläger. Lägre är en kompromiss som kränker flyktingars grundläggande rättigheter som att fritt kunna lämna och återvända till lägre och möjligheten att kunna försörja sig. Flyktinglägren ska vara en tillfällig nödlösning för att ge livsviktigt bistånd till stora mängder flyktingar, trots det existerar lägren ofta längre än vad situationen kräver. Riktlinjerna för planering och uppbyggnad av flyktingläger kritiserar starkt av forskare och experter och UNHCR ifrågasätter flyktingläger som en lösning på flyktingsituationen. Landskapsarkitekter och urbana planerare kan möjligen inte lösa flyktingsituationen som politisk konsekvens. De kan däremot påverka hur människor upplever sin miljö och anpassa miljön till människors användande av den med förhoppningen att bidra till en förbättrad livskvalité.

I artikeln "On the way home" kommer Ariane Röntz, professor i landskapsarkitektur och design, tillsammans med landskapsarkitekt Mathias Gehring fram till att noggrant välplanerade och genomtänkta öppna ytor kan spela en mycket viktig roll i planeringen och utvecklingen av flyktingläger. De menar att förändringar och förbättringar i flyktinglägrets rumsliga uppbyggnad, planerade tillsammans med flyktingar, på ett märkbart sätt kan förbättra vardagen i flyktingläger (Röntz & Gehring, 2015, ss. 75-76).

Röntz och Gehring beskriver hur det sker en omvandling av flyktingläger. Från att vara tillfälligt skapade skyddsboenden utvecklas de gradvis till stadslika komponenter med specifika sociala, ekonomiska och rumsliga strukturer. I och med denna utveckling menar Röntz och Gehring att relevansen, funktionen, formen och atmosfären för öppna ytor inte längre är ett irrelevant eller obetydligt forskningsämne. De menar att antagandet av ett landskapsarkitektperspektiv i själva verket kan spela en nyckelroll i

planering och uppbyggnad av moderna flyktingläger. Tillika kan interventionen av öppna ytor initiera och delvis kontrollera den urbana utvecklingsprocessen (Röntz & Gehring, 2015, ss. 75-76).

Mål och syfte

Målet är att genom en litteraturstudie belysa dagens flyktingsituation, vilka riktlinjer som råder för uppbyggnaden av flyktingläger och flyktingars möjlighet till att skapa ett hem. Jag vill ta del av den utforskande undersökningen av urbanisering i flyktingläger med syftet att försöka förstå hur den tar form och varför den sker. Ytterligare ett syfte blir att utmana bilden av en boplatz och få en djupare förståelse för vad en boplatz kan vara. Förhoppningsvis kommer studien att bidra med ökad förståelse för vilka urbana värden som lockar flyktingar att söka urbana sammanhang i sina tillflyktsorter och därigenom ge fördjupad förståelse för urbanitet.

Frågeställningar

Hur svarar UNHCR:s riktlinjer för uppbyggnad och planering av flyktingläger mot flyktingars behov av en boplatz?

Hur kan riktlinjerna utvecklas?

Vilka värden finns i urbana miljöer?

Material och metod

Det material som ligger till grund för den här uppsatsen är huvudsakligen artiklar i internationella tidskrifter, avhandlingar samt offentliga dokument och rapporter från UNHCR. Det är framförallt artikeln ”On the way home” från tidskriften *Topos* (Röntz & Gehring, 2015) och avhandlingen ”Camp Cities between Planning and Practice – Mapping the Urbanisation of Zaatari Camp” (Dalal, 2014) som inspirerat till valet av ämne. Artikeln ”On the way home” är skriven av Ariane Röntz professor i landskapsarkitektur och design och av landskapsarkitekten Mathias Gehring. Avhandlingen är skriven av Ayham Dalal arkitekt och urban planerare i Jordanien och Syrien som nu doktorerar på urbaniseringen av flyktingläger i Jordanien. Dalal har på plats studerat flyktinglägret Zaatari i Jordanien och hans referenser tog mina litteraturstudier vidare i ämnet.

UNHCR har varit källa till grundläggande förståelse för flyktingsituationer, för hur världssamfundet hanterar situationen samt uppslagsverk för definitioner av aktuella återkommande begrepp i ämnet. Detta har gett ökad förförståelse i analysen av övrig litteratur. UNHCR-referenser från flyktingorganets egen hemsida saknar angivet år för uppdatering. Man bör vara medveten om att UNHCR inte alltid redogör för ursprung eller insamlingsmetod av deras material. Det kan antas att data kommer från flyktingorganets extensiva erfarenheter av att vara på plats, möten med människor och omfattande forskning, men denna hänvisas inte alltid till. Det faktum att mörkertal förekommer i statistiken behöver adresseras. Exempelvis baserar UNHCR sina siffror gällande antal flyktingar på det faktiskt registrerade antalet flyktingar. Här menar UNHCR att inte alla väljer att registrera sig som flyktingar vilket därför ger stora mörkertal.

All litteratur har tolkats källkritiskt och undersökande. För att hitta samband har materialet sökts igenom efter huvudbudskap och

kvantitativa inslag som återkommande begrepp, fraser, ord eller motiv som antingen styrkt eller försvagat olika utgångspunkter. Exempel på utgångspunkter har varit:

att det pågår en urbaniseringsprocess i flyktingläger
att riktlinjerna för planering och uppbyggnad av flyktingläger behöver förbättras och
att flyktingläger inte är en hållbar och värdig lösning på flyktingsituationen

I syftet ökad transparens har urbaniseringen av flyktingläger ifrågasatts genom att besvara frågan:

Pågår det en urbanisering av flyktingläger?

Uppsatsen inleds med en förklarande del om flyktingsituationen och för ämnet viktiga begrepp. Detta för en grundläggande förståelse och för att kunna göra djupare analyser.

Avgränsningar

Enligt UNHCR finns det generellt tre olika typer av flyktingbosättningar; ”dispersed settlements/host families, mass shelter and camps– spontaneous and planned” (UNHCR, 2007, s. 207). I denna uppsats kommer fokus ligga på planerade flyktingläger.

Det finns en uppsjö av olika handböcker och guider för uppbyggnad och planering av flyktingläger. Denna uppsats kommer att studera UNHCR:s ”Emergency Handbook”.

För att försöka beskriva hur urbaniseringsprocessen i flyktingläger tar sig uttryck så kommer uppsatsen att jämföra två exempel. Dessa är flyktinglägren Zaatari respektive Azraq i Jordanien. Flyktinglägret Zaatari har valts då det ofta omnämns och uppmärksammas i media (Kimmelman, 2014, Westen, 2015, Al-Makhadhi, 2015, Ott, 2015, m.fl.) och är välstuderat i litteraturen (Dalal, 2014, UNHCR & The Telegraph, 2013, Röntz & Gehring, 2015, Al Nimri, 2014) som typexempel för urbaniseringsprocessen i flyktingläger. Flyktinglägret Azraq valdes för att det nämns i litteraturen som jämförande exempel till Zaatari (Reznik, 2015, Knell, 2014, Taylor, u.å., Dalal, 2016¹, Al Nimri, 2014).

Begreppsförklaringar

Urbanisering: Statistiska centralbyrån (SCB, 2015) beskriver urbanisering som processen där landsbygden avbefolkas som ett parallellt fenomen till befolkningsökningen i städer. I denna uppsats avviker jag från denna definition. Istället kommer urbanisering och urbaniseringsprocessen, som den nämns i sammanhanget flyktingläger, tolkas som en process där

¹ Ayham Dalal. Via mail, 24e april 2016. Se bilaga.

flyktinglägren utvecklar urbana karaktärer och liknas mer vid en stad än en tillfälligt planerad plats för tillflykt.

Urban/urbana/urbanitet: Mycket litteratur rörande urbaniseringen av flyktingläger och urbana flyktingar diskuterar utifrån det engelska begreppet "urban". I uppsatsen översätts detta begrepp återkommande som urban, urbana och urbanitet. Min tolkning av ordets betydelse i dessa sammanhang är de kvaliteter, värden och egenskaper som tillhör staden eller stadslika miljöer.

Flyktingsituationens bakgrund

Vilka är de 59,5 miljonerna?

Det är nära 60 miljoner människor tvingade på flykt undan konflikter och förföljelse runt om i världen idag (UNHCR, 2015b, s. 2). Mängden fördrivna personer och flyktingar ökade från 51,2 miljoner under 2013 till 59,5 miljoner 2014 vilket innebär en ökning på 8,3 miljoner under ett år. Skulle flyktingarna utgöra en nation skulle de vara den 24e största nationen i världen och som UNHCR uttrycker det: "en nation av fördrivna människor" (ibid. s. 5). Antropologen Michel Agier är författare till böcker som "Mangling The Undesirables" och "On the Margins of the World: The Refugee Experience Today" och är flerfaldigt publicerad med texter skrivna utifrån egna erfarenheter och forskning på flyktingläger och flyktingsituationer runt om i världen. I sin artikel "Between war and city" definierar han fördrivna personer och flyktingar som en ny kategori världsmedborgare (Agier, 2002, s. 317).

Av de 59,5 miljonerna är 19,5 miljoner definierade som flyktingar, 38,2 miljoner som "internally displaced persons" och 1,8 miljoner som asylsökande (UNHCR, 2015b, s. 2). En flykting definieras enligt flyktingkonventionen från 1951 som:

"Owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality, and is unable to, or owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country." (UNHCR, u.å.c)

Interna flyktingar "Internally displaced persons" eller IDPs, beskriver UNHCR som världens mest utsatta grupp av människor. Denna kategori av flyktingar har flytt sina hem av samma anledningar som andra flyktingar (beväpnad konflikt, våld och brott mot mänskliga rättigheter) men utan att ha korsat någon internationell gräns och är därför flyktingar i sitt eget land. Detta lämnar dem extra utsatta då de fortfarande står under det lands lagar vars regering kan ha varit deras anledning att fly. De interna flyktingarna står inte ursprungligen under UNHCR:s mandat men UNHCR har en ledande roll i beskyddandet av dessa flyktingar och i att tillgodose dem med ett hem genom koordinering och hantering av flyktingläger (UNHCR, u.å.b).

UNHCR definierar en asylsökande som en person vars status som flykting enligt konventionen inte är utvärderad eller bestämd ännu. Nationella system för asylrätt kommer in och beslutar vilka asylsökande som kvalificerar för internationellt skydd (UNHCR, u.å.c). Utöver dessa tre definierade grupper strävar UNHCR efter att hjälpa personer som saknar nationalitet, så kallade "stateless people" samt "returnees" vilket är flyktingar som återvänder till det land de först flytt från (ibid.).

Vad är UNHCR:s lösningar på flyktingsituationen?

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) är Förenta Nationernas flyktingorgan som på uppdrag av FN leder arbetet med att skydda människor på flykt undan krig och förföljelse (Sverige för UNHCR, u.å.). Flyktingorganet skapades 1950 av FN:s Generalförsamling och har mandat att leda och koordinera internationella aktioner för att skydda flyktingar och lösa flyktingrelaterade problem över hela världen (UNHCR, u.å.d.).

Människor tvingas på flykt som ett resultat av förföljelse, konflikter, våld och brott mot mänskliga rättigheter. UNHCR strävar efter att försäkra sig om allas rätt att söka asyl, hitta en trygg tillflyktsort och möjligheten till att frivilligt återvända hem (UNHCR, u.å.c.).

Enligt flyktingorganets egna globala trendrapport för flyktingsituationen "UNHCR Global trends 2014: world at war" fortsätter UNHCR att följa sina tre traditionella tillvägagångssätt för att hållbart försöka lösa flyktingsituationen: "voluntary repatriation, resettlement and local integration" (UNHCR, 2015b, s. 19). Dessa definieras vidare i rapporten där "voluntary repatriation" beskrivs som en situation där en flykting helt av fri vilja och under välinformerade former återvänder hem. Detta kräver dock att situationen i landet upplevs vara säker och flyktingens rättigheter är försäkrade. Definitionen av "resettlement" är att en flykting överlämnas av landet för sökt asyl till en stat där flyktingen till slut beviljas att bo permanent. Begreppet "local integration" förklaras som ett tillstånd som uppstår när flyktingen helt integrerats i landet för sökt asyl efter juridiska, ekonomiska, sociala och kulturella processer. (UNHCR 2015b, ss. 20-22).

Utdragna flyktingsituationer

I rapporten "UNHCR:s Global Trends 2014" definieras situationen "protracted refugee situation" som en situation där 25 000 eller fler flyktingar av samma nationalitet har varit i exil i fem år eller mer, i ett givet land för asyl. Vid slutet av 2014 fanns 24 sådana situationer runt om i världen som alla varat mellan 20 och 30 år (UNHCR, 2015b, s. 11). Situationen kan också beskrivas som när flyktingar befinner sig i en långvarig och svår limbo. Deras liv behöver inte vara i direkt fara men deras grundläggande rättigheter samt ekonomiska, sociala och psykiska behov förblir ouppfyllda efter flera år i exil. För en flykting i den här situationen är det ofta omöjligt att göra sig fri från det påtvingade beroendet av utomstående bistånd (UNHCR, 2006, s. 106).

Utdragna flyktingsituationer är en stor anledning till att flyktingar kan komma att spendera större delen av sina liv i flyktingläger. Enligt UNHCR:s rapport om utdragna flyktingsituationer kommer majoriteten av långvariga flyktingar från länder med kronisk regional instabilitet och lång historia av konflikter och förföljelse. De utdragna flyktingsituationerna har politisk grund och kräver mer än humanitära insatser för att lösas (UNHCR, 2006, s. 109). Flyktingar i dessa situationer befinner sig inte längre i en nödsituation där fokus ligger på livräddande

skyddsåtgärder. Men kan samtidigt inte förvänta sig hållbara lösningar inom en snar framtid (UNHCR, 2006, s. 106).

Redan 2006 beskriver UNHCR hur majoriteten av världens flyktingar levt i exil alldeles för länge. De spenderar sina liv i inskränkta flyktingläger eller under magra och fattiga förhållanden i utvecklingsvärldens urbana centrum (UNHCR, 2006, ss. 105-106). I ett offentligt dokument skrivet av UNHCR uppdateras medlemsstater i frågan om utdragna flyktingsituationer samt introduceras för konceptuella och praktiska angreppssätt i frågan. I detta dokument beskriver UNHCR den utdragna flyktingsituationen som ett resultat av politiska handlingar respektive brist på politiska handlingar i ursprungslandet, där våld och förföljelse lett till flykt och i landet för asyl. Situationen kvarstår på grund av bestående problem i ursprungslandet och stagnerar för att sedan bli utdragen som ett resultat av hanteringen av flyktinginflöden. En hantering som involverar restriktioner av flyktingars rörelsefrihet och arbetsmöjligheter samt deras isolering i flyktingläger (UNHCR, 2004, s. 1).

Som huvudsaklig konsekvens av utdragna flyktingsituationer nämner James Milner, professor vid Departement of Political Studies vid Carleton University i Kanada, förfallet av flyktingars mänskliga rättigheter (Milner, 2014, ss. 155-156). Milner använder sig av Jean-François Durieux för att beskriva de utdragna flyktingsituationernas betydelse.

”[...] the significance of protracted refugee situations is not only in the ‘duration of life in exile but also, and more significantly, about the quality of such life, which is seen to deteriorate over time as solutions remain elusive”

(Durieux, 2009, s. 60 se Milner, 2014, s. 155).

Flyktingläger och andra flyktingbosättningar

Flyktingläger kan vara en mycket viktig del i UNHCR:s operativa insatser vid nödsituationer. Lägrets struktur gör det möjligt för UNHCR att snabbt tillhandahålla skydd och livräddande hjälp vid händelsen av stora flyktingtillströmningar. Etableringen av flyktingläger kan vara hjälpsam i identifieringen av människor med särskilda behov och säkerställa att bistånd når fram. UNHCR uttrycker att de kan vara delaktiga i uppbyggnaden av ett flyktingläger endast i syfte att försäkra flyktingars tillgång till mark och möjlighet att söka asyl. De beskriver flyktingläger som ett viktigt verktyg men framhäver att lägren representerar en kompromiss där flyktingarnas frihet och rättigheter är begränsade. En kompromiss som olyckligtvis ofta består efter att anledningen till att den uppstod försvunnit. (UNHCR, 2014, s. 4).

Flyktingläger är inte den enda formen av boende för flyktingar. UNHCR definierar tre generella former av flyktingbosättningar (UNHCR, 2007, s. 207).

Dispersed settlements/host families – flyktingar bor hos andra flyktingar som redan bor i området

Mass shelter – flyktingar bor i befintliga anläggningar som skolor, baracker, varuhus och hotell

Camps, spontaneous and planned – flyktingar bor i spontant uppkomna eller planerade läger

Spontana, tätbefolkade och stora läger är enligt UNHCR det allra sämsta alternativet men ibland det enda alternativet på grund av brist på mark eller beslut tagna av landet som härbärgerar flyktingarna (UNHCR, 2007, s. 208). Enligt en rapport av UNHCR från 2014 bor runt 40 procent av världens flyktingar i flyktingläger vilket inkluderar spontana och planerade flyktingläger samt organiserade bosättningar. Anledningen till att flyktingar väljer att bo i flyktingläger är ofta brist på andra valmöjligheter. Världsländer kan insistera på etableringen av flyktingläger av säkerhetsskäl för att bättre kunna kontrollera och övervaka flyktingarnas närvaro och rörelsemönster. Anledningen till detta kan vara viljan att undvika konflikter mellan anländande flyktingar och den lokalbefolkningen. Policyn som inskränker flyktingarnas möjlighet att lämna lägret grundas i en rädsla för att flyktingar ska konkurrera med lokalbefolkningen vad gäller ekonomiska möjligheter och begränsade naturresurser som vatten och land. Världsländer kan dra slutsatsen att en sanktionering av flyktingars deltagande i landets ekonomi minskar sannolikheten för att de i framtiden kommer lämna landet. Definitionen av ett flyktingläger inkluderar någon form av begränsning gällande flyktingars frihet. Det kan vara en flyktings förpliktelse att stanna i lägret, tillåtet för flyktingar att lämna lägret efter en ansökan alternativt tolererat att flyktingar förflyttar sig mellan läger och urbana områden (UNHCR, 2014, ss. 3-5).

Livet i flyktingläger skapar ett beroende och försvagar flyktingars möjlighet till ett självständigt liv. Lägren kan störa lokala ekonomier, lokal utveckling samt lokal planering. De kan även medföra stora negativa effekter på miljön i omgivande områden (UNHCR, 2014, s. 4). Uppbyggnaden av flyktingläger kräver betydande investeringar i infrastruktur för leverans av bistånd. Kostnaderna för att underhålla infrastruktur och byggnader i lägren är omfattande och behöver upprätthållas under årtionden. Dessa investeringar går sedan förlorade när flyktingläger läggs ner då byggnader och infrastruktur inte kan återanvändas på grund av lägrens isolerade läge (UNHCR, 2014, s. 5). Investeringar som istället kunde gjorts på lokala samhällen om flyktingarna integrerats i samhället.

UNHCR menar att flyktingläger kan bidra till ökad risk vad gäller kritiskt skydd. Till exempel skydd från sexuellt- och könsrelaterat våld, människohandel och hot mot barns välfärd. Flyktingläger kan även bli arenor för påtvingad rekrytering och indoktrinering av flyktingar. Detta medför att flyktingar söker sin tillflykt utanför planerade läger och utsedda områden för flyktingar. Denna typ av bosättning kan bryta mot nationella lagar och riskera att flyktingar utsätts för ytterligare risker, vilket leder till att flyktingar undviker registrera sig hos UNHCR samt undviker att ta kontakt för hjälp (UNHCR, 2014, s. 4).

UNHCR poängterar sin strävan att hitta alternativ till flyktingläger och fördelarna med att låta flyktingar bli en del av världsländets nationella strukturer (UNHCR, 2014). År 2009 kom flyktingorganet ut med

ett nytt styrdokument ”Urban Refugee Policy” rörande skyddet av flyktingar i urbana miljöer samt lösningar i urbana områden. De nya riktlinjerna var en respons på det faktum att mer än hälften av världens flyktingar lever i städer och urbana områden (UNHCR, 2014).

Urbana flyktingar

Till skillnad från ett stängt flyktingläger kan staden ge bättre möjlighet till försörjning och erbjuda anonymitet. Det är svårare för FN:s flyktingorgan och frivilligorganisationer att nå ut med det stöd som behövs till flyktingar i städer (UNHCR, u.å.a). Över hela världen sker en snabb urbaniseringsprocess. Befolkningskoncentrationerna i städer ökar samtidigt som landsbygden avbefolkas. Under 1950-talet var det ca 30 procent av världens befolkning som bodde i städer. Idag är siffran över 50 procent och förväntas öka till 60 procent fram till 2030. Typen av flyktingar som lever i städer har enligt UNHCR också förändrats med tiden. Deras registrering av urbana flyktingar visade tidigare unga män med kapaciteten att klara sig i städerna. Idag är det en stor mängd kvinnor, barn och äldre människor som registreras som urbana flyktingar. Detta speciellt i länder som saknar flyktingläger. De konfronteras med stora risker och vardagliga hot som frihetsberövanden, arresteringar, avvisningar, trakasserier, exploatering, otillräckliga och trånga boplatser såväl som en sårbarhet för sexuellt- och könsrelaterad våld, HIV-AIDS, människosmuggling och trafficking (UNHCR, 2009, s. 2).

Enligt UNHCR är alternativ till flyktingläger, där flyktingar kan skapa ett självförsörjande, i slutändan mer hållbart och kostnadseffektivt som lösning än flyktingläger (UNHCR, 2014, s. 9). Genom att inkludera flyktingar i samhället lagligt och fredligt får de möjlighet att ta ansvar för sig själva, sin familj och för samhället (UNHCR, 2014, s. 5). Alternativ till flyktingläger innebär initialt större kostnader men blir till investeringar på grund av minskningen i direkta hjälpinsatser. Flyktingar blir till mer självförsörjande och kan själva uppfylla sina behov (UNHCR, 2014, s. 9).

International Rescue Committee (IRC) är en hjälporganisation skapad 1933 som en amerikansk förgrening av den Europabaserade International Relief Association (IRA). Organisationen skapades på rekommendation av Albert Einstein för att skydda tyska flyktingar på flykt undan nazismens förföljelser och har arbetat för att hjälpa utsatta människor och människor på flykt (International Rescue Committee, u.å.). Hjälporganisationens filial i Storbritannien har skrivit ett dokument² angående urbana flyktingar som beskriver hur flyktingar väljer att bosätta sig i urbana områden framför flyktingläger. Huvudanledningarna är hopp om att finna säkerhet, en känsla av tillhörighet och ekonomisk självständighet. Andra anledningar är tillgången till specialiserad vård som

² Dokumentet saknar referenser med undantag för viss fakta som refererar till UNHCR. Organisationen har däremot en lång historia av biståndsarbete inom området och det kan tänkas att deras material kommer ifrån direkta erfarenheter på plats.

inte finns att tillgå i läger eller att de blivit offer för riktat våld, missbruk eller trakasserier i lägren. Flyktingar kan inte återvända hem på grund av osäkra hemförhållanden och konflikter i ursprungsländerna och behöver skapa ett nytt liv i staden. Ofta får urbana flyktingar inget rättsligt erkännande i de länder de befinner sig i, vilket gör dem extra utsatta och gör det svårt för dem att få tillgång till grundläggande tjänster. I de länder där urbana flyktingar har rättstatus är de fortfarande regelbundet utsatta för trakasserier, hot och våld av polis och andra tjänstemän. Många flyktingar blir också tvingade att söka arbete i den informella ekonomin vilket utsätter dem för orättvisa löneförhållanden och osäkra arbetsförhållanden och levnadsförhållanden. Att hjälpa urbana flyktingar menar IRC är svårt då många människor inte vågar registrera sig som flyktingar hos UNHCR för rädsla att bli deporterade eller skickade till flyktingläger. Urbana flyktingar är också generellt spridda över större geografiska områden vilket gör dem svåra att identifiera och bidrar till att de förblir osynliga trots det stora behovet av skydd och bistånd (IRC, 2012).

Planering och uppbyggnad av flyktingläger

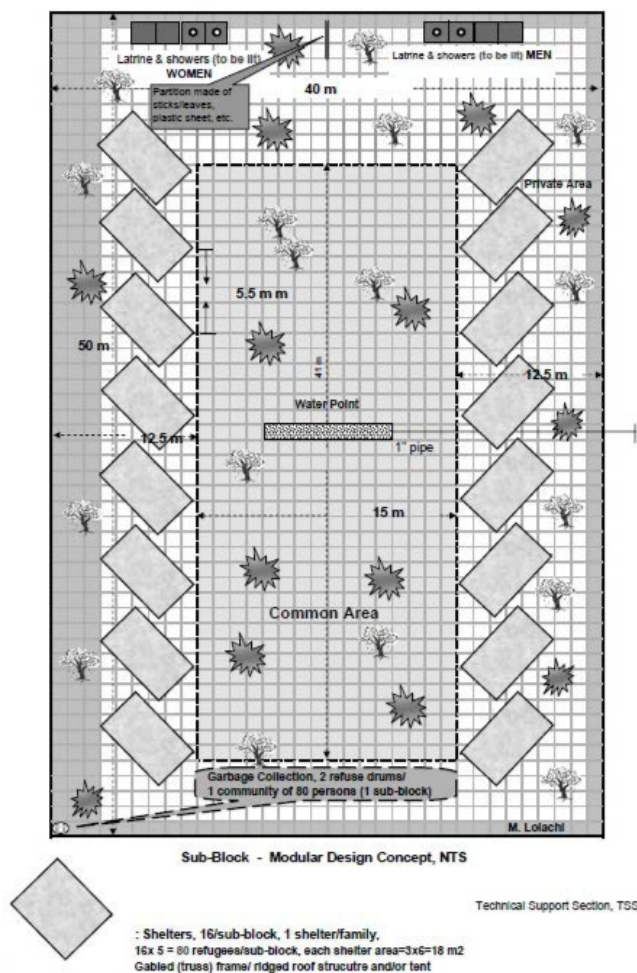
UNHCR:s rekommendationer för planering, design och uppbyggnad av flyktingläger

Flyktingläger är en tillfällig lösning som byggs upp och planeras för att skapa tillfälliga hem i extrema situationer. Trots sin tillfälliga struktur är flyktinglägers generella livslängd uppskattad till mer än 17 år (UNHCR, 2004, s. 2). Alla flyktingläger ser ut och fungerar olika på grund av varierande grundförutsättningar och förhållanden. Ayham Dalal har en master inom ”Integrated Urbanism and Sustainable Design”. Han har arbetat som arkitekt och urban planerare i Jordanien och Syrien och doktorerar för närvarande på urbaniseringen av jordanska flyktingläger vid Habitat Unit. Dalal³ förklarar vikten av att förstå att alla flyktingläger inte har samma standardform utan att det i verkligheten finns olika sätt för läger att bildas samt olika typer av flyktingläger. Konstruktionen, planeringen, organisationerna, värdlandets styrelseskick, resurser, topografi, ekonomisk- och geopolitik spelar alla en roll i hur flyktingläger till slut blir och utvecklas.

UNHCR har skrivit en ca 600 sidor lång handbok ”Handbook for Emergencies” som beskriver hur man planerar och skapar ett flyktingläger från grunden. I tredje versionen från 2007 tillägnas ett av kapitlen valet av ”Site selection, planning and shelter” fritt översatt, val av plats, planering och skydd/tillfälligt boende. I detta kapitel beskrivs allt ifrån minimikrav för storlek på boendeyta och levnadsyta (30-45 kvadratmeter per person) till standard för infrastruktur (en vattenkran per 80-100 personer, en vårdcentral per 20 000 personer, en latrin per familj m.m.) (UNHCR, 2007, ss. 207-224).

³ Ayham Dalal. Via mail, 24e april 2016. Se bilaga.

Uppbyggnad av flyktinglägrets rumsliga och sociala strukturer utgår från den individuella familjen och deras avstånd till exempelvis latriner och vatten, relation till övriga sociala grupper samt traditionella boendeförhållanden. Modellen ska vara decentraliserad och lägret planeras efter färdiga moduler som organiseras in i en hierarki där familjen är minsta beståndsdel. 16 familjer bildar sedan ett "community"⁴, en gemenskap och 16 "communities" bildar ett block (UNHCR, 2007, ss. 210-215).

Figur 1. En exempellayout för ett fristående "community" ur UNHCR:s handbok för planering och uppbyggnad av flyktingläger (UNHCR, 2007, s. 214).

Det rekommenderas att planera ett "community" med en öppen form, som exempelvis en H-form istället för en fyrkant, för ökad interaktion mellan olika grupper (ibid.). Figur 1 visar exempel på en rekommenderad öppen form. Handboken uttrycker att flyktingar bör involveras i arbetet med layouten av flyktinglägret med målet att undvika konflikter med lokala samhällen och försäkra att flyktinglägret är och förblir en säker miljö (UNHCR, 2007, s. 206).

⁴ Ordet community har flera innebörder och kan bland annat översättas som grupp, gemenskap, samhälle, samfund eller bostadsområde.

Under handbokens kapitel för val av plats inkluderas ämnen som topografi, markförhållanden, vattentillgänglighet, områdesstorlek för möjlighet till utökning, vegetation och klimat. Platsens avstånd till större städer, gränser och skyddade områden tas upp. Rubriker som topografi, vatten och markförhållanden tar upp rekommendationer för att undvika viss typ av mark eller topografi som försvårar för byggandet av lägret samt underlättar för olika konstruktioner. Som vegetation rekommenderas exempelvis tillräcklig markvegetation för skugga och skydd mot erosion och damm. Utökningsmöjlighet av lägrets yta bör tas i beaktning där UNHCR räknar på en tre till fyra procentig ökning av flyktingbefolkningen i lägret per år (UNHCR, 2007, ss. 204-225).

UNHCR påpekar i sin handbok hur de flesta flyktinginsatser består mycket längre än förväntat vilket bör tas i beaktning under planering av platsen (UNHCR, 2007, s. 207). I planeringens principer uppmanas till att möjliggöra ett långvarigt tillhandahållande av platsens funktioner trots att den förväntas vara tillfällig (ibid. s. 206). Det uttrycks att flyktingläger med mer än 20 000 människor bör undvikas. Gränsen 20 000 förklaras inte vidare i handboken men beräkningsexempel görs som utgår ifrån 20 000 när man beräknar på hur mycket yta som krävs för hela lägret (ibid. s. 211). I en nyare digital fjärde version av handboken, med ny kapitelindelning, definieras övriga risker som att flyktingläger sällan förblir tillfälliga. Planerare kan förvänta sig att de planerar ett flyktingläger som sannolikt består i flera år och till och med årtionden. Detta uttrycks i kapitlet "Site planing" (UNHCR, 2015a). I den nyare upplagan uttrycker UNHCR fortfarande rekommendationen att välja andra alternativ före planeringen av flyktingläger närhelst det är möjligt och vill avskräcka valet av flyktingläger som lösning (UNHCR, 2015a).

Kritiken och den fysiska planerarens roll

Uppbyggnad och planering av flyktingläger möter olika former av kritik. Dels kritiserar uppbyggnaden av flyktingläger som lösning på flyktingsituationen. Detta är kritik som UNHCR är delaktiga i. Kritiken berör också riktlinjerna för uppbyggnad och planering av flyktingläger. Kritiken omfattar exempelvis lägrets livslängd, utformning, utvecklingsmöjligheter och framtida funktion. Denna del av uppsatsen kommer fokusera på kritiken gällande planering, design och uppbyggnad vilka relaterar till den fysiska planerarens roll.

Anne Stevenson har stor erfarenhet av internationell hälsa och resursfattiga länder och Rebecca Sutton doktorerar på krig, konflikter och bistånd. Tillsammans har de skrivit artikeln "There's No Place Like a Refugee Camp? Urban Planning and Participation in the Camp Context". Där belyser de planeringen av flyktingläger utifrån teorin om urban planering. De beskriver teorin "urban planering" som relationen mellan människan och hennes fysiska omgivning. I artikeln analyseras tre olika guider skapade för planering och byggande av flyktingläger; UNHCR "Handbook for Emergencies", "The Shelter/MSF guide, The Camp Planning Guidelines" och the Norwegian Refugee Council's "Camp

Mangement Toolkit” (Stevensson & Sutton, 2001, ss. 137-138). Stevensson och Sutton menar att ansvariga för planeringen av flyktinglägren borde lägga mer tid på att ge flyktingar verktyg att själv forma sin omgivning istället för att spendera tid på planering av de rumsliga strukturerna (ibid. s. 145). Precis som Stevensson & Sutton kommer Ayham Dalal fram till att det humanitära biståndet borde prioritera tid och expertis att hjälpa flyktingar att själva bygga upp sina läger (Dalal, 2014, s. 144).

Stevenssons och Suttons kritik möts i UNHCR:s senaste upplaga av ”Emergency Handbok”. Här uttrycker flyktingorganet, som tidigare nämnts, en rekommendation under rubriken ”Site planing” att inkludera flyktingar i planeringsprocessen (UNHCR, 2015a). Det förekommer ingen rekommendation för hur denna process skulle se ut.

Röntz och Gehring skriver i artikeln ”On the way home” att UNHCR:s handbok fokuserar på tekniska och funktionella aspekter i planeringen av strukturerna för ett flyktingläger. Denna standardstruktur ser i stort sett likadan ut över hela världen och prioriterar säkerhet, hygien och tillhandahållandet av bistånd. Det strikta arrangemanget av olika block är rumsligt sett ett minimalistiskt koncept typiskt för planerade läger. (Röntz & Gehring, 2015, s. 75). Figur 2 visar ett planerat block i flyktinglägret Zaatari.

Rama Al Nimri är urban planerare och arkitekt från Jordanien med bakgrund inom planeringen av humanitära insatser. Hon tar i sitt arbete, ”Inpromptu cities–The planning and design of refugee camps”⁵, upp flyktingläger ur ett urbant perspektiv. Här uppmanas urbana planerare att anta ett nytänkande perspektiv i skapandet och planerandet av flyktingläger (Al Nimri, 2014, s. 146). Al Nimri kritiserar universella riktlinjer för planering av flyktingläger. Hon beskriver naiva modeller baserade på förskönade stadsideal från en europeisk uppfattning av staden. Ideal som appliceras vid projekteringen av flyktingläger i regioner som inte kunde vara mer olik europeiskt ideal (Al Nimri, 2014, s. 148).

Professor och doktor Philipp Misselwitz är arkitekt och urban planerare som forskat på ”socio-spatial development”, utvecklingen av sociala rumsliga strukturer i urbaniserade flyktingläger. I sammanfattningen av sin avhandling ”Camp Cities: Community Driven Planning for Urbanised Refugee Camps” beskriver han hur flyktingläger sällan inkluderas i arkitektur och planeringsdiskursen. När de väl nämns handlar diskursen om fulländningen av tillfälliga strukturer i nödsituationer (Misselwitz, 2009). Misselwitz argumenterar för att urbaniseringsprocessen sätter igång så fort livet i flyktinglägret normaliseras. Detta får han stöd av hos antropologen Michel Agier som hävdar att detta sker när det initiala tillståndet av trauma efter flykt och kaos avviker. Han menar att UNHCR:s riktlinjer inte tar denna process i beräkning vid planering och uppbyggnad av flyktingläger. Istället lyfter Misselwitz fram förslaget att omarbota riktlinjerna och framförallt skapa bättre hierarki av sammanflätade ytor som hjälper till att förmedla offentliga, halvoffentliga såväl som privata ytor (ibid. ss. 73-74).

Ayham Dalal kritiserar också UNHCR:s riktlinjer i sin avhandling. Han menar att riktlinjerna har standardiserad planeringsstruktur

⁵ Arbetets fulla namn är: ”Inpromptu cities–The planning and design of refugee camps: between crisis response and long term development. The case of two Syrian refugee camps in Jordan”

A complex geometric diagram featuring a large triangular arrangement of small rectangular blocks. The blocks are arranged in a grid-like pattern, with some blocks shaded in gray. Surrounding the main arrangement are various geometric shapes, including rectangles, triangles, and a cylinder. There are also several small symbols, such as a cross and a plus sign, scattered throughout the diagram. The overall composition is intricate and abstract, suggesting a mathematical or architectural theme.

Jim Kennedy har flera års erfarenhet av katastrof och konfliktrelaterad krishantering inom uppbyggnad och återuppbyggnad av tillfälliga skydd och bostäder. Han är författare till böckerna "Towards A Rationalizations of the Construction of Refugee Camps" och "Structures for the Displaced: Service and Identity in Refugee Settlement". I artikeln "Challenging Camp Guidelines", publicerad i *Forced Migration Review*, kritiserar han UNHCR:s riktlinjer för beräkningen av levnadsytor. Kennedy menar på det faktum att flyktingläger inom ett till två år alltid är överbefolkade. Detta förvägrar flyktingar både värdighet och försörjningsmöjligheter. Detta anser Kennedy inte som ett resultat av ökat flyktinginflöde utan på grund av brister i riktlinjerna för uppbyggnad av flyktingläger. Kennedy påpekar att UNHCR förespråkar ekonomisk företagsamhet hos flyktingarna men skapar ingen plats för det. Riktlinjerna visar inga beräkningar på hur mycket yta som borde tilldelas byggnader som inte räknas in i de privata boendeytorna (Kennedy, 2005, s. 46).

Kennedy förespråkar ett nytt sätt att se på planering av flyktingläger. Flyktingläger byggs ofta upp utifrån två olika storlekar på byggnader och ytor. Istället för att se planeringen som en placering dessa få bestämda fysiska strukturer på ett tomt plan borde planerare se på flyktingläger som en väv av olika sammanlänkande rum. En väv där byggda strukturerna bara delvis hjälper till att forma omgivningen. Några av dessa rum blir helt privata, andra helt offentliga och många blir en kombination. Detta lämnar ytor som flyktingar själva kan forma som inte bestäms av de byggda strukturerna. Kennedy rekommenderar flyktingorganet att addera ytterligare 100 till 150 procent mark i sina beräkningar av flyktingläger för en mer hållbar utveckling och värdig miljö för flyktingar (Kennedy, 2005, s. 47).

Sammanfattande kommentarer

Sammanfattningsvis kan kritiken summeras enligt följande: rumsligt sett följer UNHCR:s riktlinjer ett minimalistiskt koncept som prioriterar säkerhet, hygien och tillhandahållandet av bistånd. Beräkningarna för boendeytor, levnadsytor och utvecklingsytor är otillräckliga och bidrar till en ohållbar framtid för flyktinglägret och ovärdiga liv för flyktingarna. Flyktingläger byggs upp efter en "one-size-fits-all" standardstruktur som inte tar hänsyn till kulturella och sociala behov och som inte tar urbaniseringsprocessen i beräkning. Det borde läggas mer tid och möjlighet för flyktingar att själva planera sin egen omgivning. Inkludering av flyktingarna, i planeringen av ytorna, bidrar till ett större engagemang och omsorgskänsla hos flyktingarna för de platser som skapas och lägret i stort.

Kritiken av riktlinjerna kan kopplas till planeringen av urbana miljöer. Sker planeringen av städer genom en inkluderande process skapas ett engagemang för stadens olika rum. Tar utformning av platser hänsyn till människors behov och användande av en plats så känner människor större omsorg för sin stad. Misslyckade platser i staden definieras som tomma på människor, otrygga och oanvända. Varför skulle planeringsperspektivet vara annorlunda utformat i flyktingläger?

Urbanisering av flyktingläger

Flyktingläger kvalificerar inte som urbana miljöer enligt UNHCR

2009 gav UNHCR ut ett styrdokument rörande beskyddandet av flyktingar och lösningar i urbana områden. Dokumentet ersatte en tidigare version från 1997. Fram till att detta nya dokument skapades låg den huvudsakliga uppmärksamheten på att hjälpa flyktingar boende i flyktingläger. Urbana flyktingar ansågs vara ett undantag från normen. Det nya dokumentet uttryckte behovet att på ett mer omfattande sätt rikta ny uppmärksamhet mot hantering av urbana flyktingar. I dokumentet uttrycks svårigheten att definiera vad ett "urbant område" är. UNHCR, väljer i dokumentet, att definiera det som ett uppbyggt område härbärgerande ett stort antal människor levande nära inpå varandra. Majoriteten av människorna i urbana områden försörjer sig genom formella och informella arbetsanställningar samt genom tillhandahållandet av varor och tjänster. UNHCR medger att flyktingläger delar urbana särdrag men väljer att exkludera flyktingläger från definitionen "urbana områden" (UNHCR, 2009, s. 2).

Det förklaras inte varför UNHCR väljer att exkludera flyktingläger från definitionen urbana områden. Det framgår tydligt att frågan om flyktingläger är mycket politiskt och ekonomiskt känslig. Detta skulle kunna vara en bidragande faktor till exkluderingen i begreppet.

Vad skulle det innebära om världssamfundet omdefinierade urbaniserade flyktingläger till städer? UNHCR:s mål är att skydda flyktingar och deras mänskliga rättigheter. Hur skulle en omdefiniering kunna verka för att förbättra flyktingars mänskliga rättigheter? Att omdefiniera flyktingläger till städer skulle innebära en definiering som permanenta platser. Ayham Dalal menar att omdefinieringen av flyktingläger till mer permanenta platser är en väldigt komplicerad fråga, inte bara för UNHCR och värdlandet utan även för flyktingarna. Humanitära organisationer kom nyligen fram till att den ökade generella livslängden för flyktingläger kräver en mer långsiktig planering. Blir flyktingläger bättre om de planeras mer långsiktigt? Ayham Dalal⁶ nämner uppbyggnaden av flyktinglägret Azraq som planerades med ett mer långsiktigt fokus. Trots sin mer permanenta uppbyggnad har lägret utstått stark kritik och Dalal menar att inga förbättringar skett trots UNHCR:s förändringar i uppbyggnaden av lägret. Vad som istället behövs är: minskning av restriktioner i flyktingläger, möjliggörande för flyktingar att själva kunna forma sin omgivning, en skräddarsydd infrastruktur och tillhandahållande av tjänster till nytta för det urbaniserade samhället i flyktingläger⁷.

⁶ Ayham Dalal. Via mail, 24e april 2016. Se bilaga.

⁷ Ayham Dalal. Via mail, 24e april 2016. Se bilaga.

Pågår det en urbaniseringsprocess i flyktingläger?

Flera forskare och experter har uttalat sig i debatten kring definitionen av flyktingläger, huruvida det pågår en urbaniseringsprocess i flyktinglägren och varför flyktingläger skulle kunna definieras som urbana miljöer.

Bram Jansen är doktor inom antropologi och föreläsare med flera publikationer kring humanitära bistånd, konflikter och flyktingsituationen. Enligt Jansen betraktas flyktingläger som tillfälliga platser skapade för att underlätta humanitära insatser. Jansen menar att denna betraktelse gör flyktingar till passiva mottagare av bistånd. I artikeln ”The Accidental City”⁸ publicerad i Urban Agricultural Magazine uttrycker Bram att flyktingläger istället skulle kunna ses som framväxande urbana miljöer. Som exempel beskriver han hur en informell ekonomi vuxit fram i flyktinglägret Kakuma i Kenya. En ekonomisk utveckling som sträcker sig långt bortom lägrets olika gränser och som skapar försörjning utöver det bistånd som UNHCR och andra frivilligorganisationer bidrar med (Jansen, 2009, s. 11).

Dr. Mohamed Kamel Doraï är forskare vid CNRS (The French National Centre for Scientific Research) och forskar på asyl och flyktingar i mellanöstern. I sitt arbete ”From Camp Dwellers to Urban Refugees?”⁹ skriver han om urbanisering och marginalisering av palestinska flyktingläger. Doraï kommer fram till att palestinska flyktingläger tenderar att utvecklas och integreras ekonomiskt i sin urbana omgivning (Doraï, 2010, s. 13). De har, enligt honom, blivit en del av mellanösterns största städer och kan karaktäriseras som tätorter trots att de fortsätter vara segregerade och marginaliserade områden (ibid.).

I sitt mastersarbete ”Camp Cities Between Planning and Practice, Mapping the Urbanisation of Zaatari Camp” ställer Ayham Dalal frågan ”How can a city emerge out of a refugee camp?” (Dalal, 2014, s. 13) Hur kan en stad uppstå ur ett flyktingläger? Han använder sig av uttrycket ”camp-cities” eller ”camp-villes” som myntades av antropologen Michel Agier (Agier, 2002, s. 320). Uttrycket beskriver en plats som Agier menar är helt unik i sin form och i sitt uttryck.

”[...] the novel sociospatial form [...] Created in a situation of emergency as a protective device intended to provide for the physical, food and health safety of all kinds of survivors and fugitives from wars, at a minimum level and at a distance from the existing socio-economic areas, refugee camps agglomerate tens of thousands of inhabitants for periods that generally last far beyond the duration of the emergency.”

(Agier, 2002, s. 320)

Agier för resonemang om att flyktinglägret är en oförutsägbar och svår situation som ingen flykting förberetts inför och som provocerar fram

⁸ Artikelns fulla namn är ”The Accidental City—violence, economy and humanitarianism in Kakuma refugee camp Kenya”.

⁹ Arbetets fulla namn är ”From Camp Dwellers to Urban Refugees? *Urbanization and Marginalization of Refugee Camps in Lebanon*”

ifrågasättandet av den egna hotade och traumatiserade identiteten. Samtidigt som flyktinglägret är en plats för överlevnad menar han att den i sin organisation också består av en relativt stor, tät och permanent bosättning av en socialt heterogen samling individer. Denna minimalistiska sociologiska definition av urbanism har han tagit ifrån författaren Louis Wirth (Wirth, 1938 se Agier, 2002, s. 322). Agier menar att det skapas möjligheter för möten, utbyten och omarbetning av den egna identiteten hos alla boende i flyktingläger. Dessa är processer som tillsammans skapar staden. Staden definieras av sin väsentliga komplexitet, vilket Agier argumenterar är varandet av staden (Agier, 2002, s. 322).

Ayham Dalal drar slutsatsen att urbaniseringen av flyktingläger är oundviklig. Han anser att urbaniseringen är flyktingarnas sätt att opponera sig rollen som offer och vägra acceptera den marginalisering, kategorisering och utanförskap som ett flyktingläger innebär. Flyktingläger överlever på generösa donationer från rika länder och hundratals hjälporganisationer som överöser lägren med resurser att skapa en säker, ren och beboelig plats. Vad Dalal upplevde vid sina besök i jordanska flyktinglägren var ilska och flyktingar som varje dag kastade sten mot hjälporganisationernas kontor. Flyktingar sålde det humanitära biståndet, smugglade varor och idkade handel. Istället för UNHCR:s planerade block skapade de grannskap. Istället för planerade öppna ytor skapade de publika, halvpublika och semiprivata områden. Flyktingar skapade staden som varken bistånd eller Jordanien var villiga att ge (Dalal, 2014, ss. 142-144).

Michel Agier för diskussionen om flyktinglägret som en ”naken stad”. Som plats bär den på så mycket potential att utvecklas till en stad men på grund av sin ovissa framtid och sina begränsningar når den aldrig dit. Agier menar att staden finns i flyktinglägret men bara i skissartad form och färdigställandet alltid avbryts. I en kontext där allt är ovisst, begränsat, exkluderat och där integrationsprocessen aldrig sker kommer ingenting någonsin att nå i mål (Agier, 2002, s. 337).

Sammanfattande kommentarer

Sammanfattningsvis menar forskare att flyktingläger kan och borde betraktas som framväxande urbana miljöer. Forskare verkar vara överens om att det pågår en urbaniseringsprocess i flyktingläger. En process som ger platsen potential att bli till en stad och kvaliteter och egenskaper för att definieras som en urban miljö. Michel Agier uttrycker att processen aldrig kommer lyckas nå helt i mål (Agier, 2002, s. 337). Detta på grund av att det saknas en integrationsprocess som kopplar samman isolerade flyktingläger med sin omgivning och på grund av att flyktingar saknar sina grundläggande rättigheter och friheter.

Två flyktingläger i Jordanien

Flyktinglägren Zaatari och Azraq studeras i detta avsnitt för att förstå hur urbaniseringen av flyktingläger tar form och vad som kan vara drivkrafterna bakom processen.

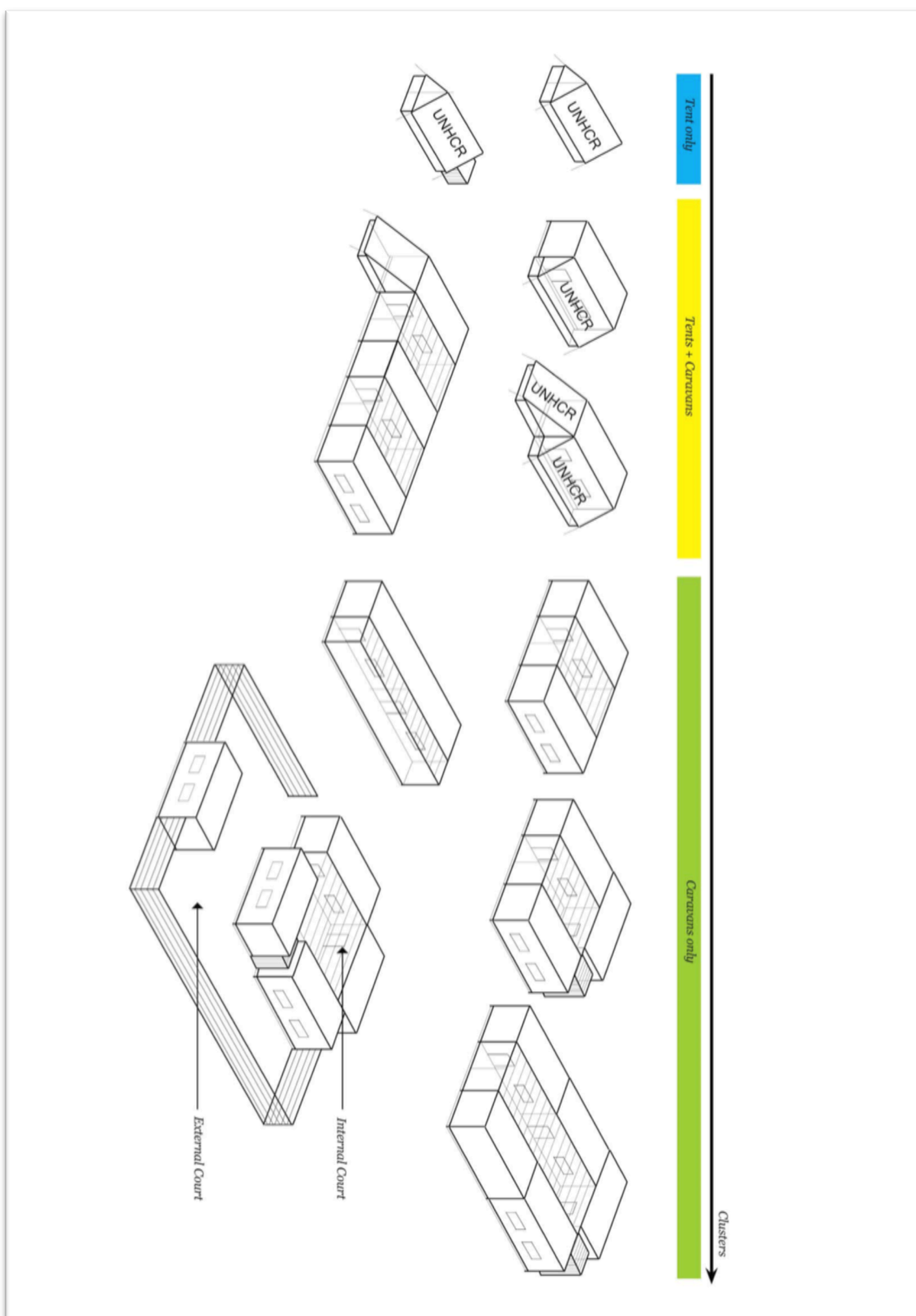
Zaatari

Zaatari och Azraq är två olika flyktingläger i Jordanien. Flyktinglägret Zaatari öppnade i juli 2012 som en följd av stora mängder syrianer på flykt undan våld och konflikter i Syrien. De följande 18 månaderna efter öppnandet av lägret Zaatari registrerade sig 400 000 människor som flyktingar (UNHCR & FSU, 2014, s. 1). Idag bor det, enligt UNHCR:s statistik, nära 80 000 registrerade flyktingar i flyktinglägret Zaatari (UNHCR, 2016b) och lägret beskrivs som det näst största flyktinglägret i världen (Dalal, 2014, s. 42) efter Dadaab-komplexet i Kenya där UNHCR har nära 330 000 (UNHCR, 2016a) boende flyktingar.

Rama Al Nimri har forskat kring lägren Zaatari och Azraq och har besökt dem under 2014. I sin avhandling ”Inpromptu cities–The planning and design of refugee camps”¹⁰ beskriver hon sina första intryck av flyktinglägret. Hon skildrar hur Zaatari upplevs som en äkta stad, enormt stor och välorganiserad med flera detaljer som visar på dess mer permanenta existens. Lägret har asfalterade gator, vissa kantade av elledningar och en huvudgata som fått namnet ”Champs-Élysée”. Det är en gata som myllrar av affärer och marknadsstånd. Hon uppmärksammar hur det till och med finns en bröllopsbutik. Vad hon möts av är inte rader av tält utan vad hon beskriver som ”complex housing patterns”, komplexa boendestrukturer där initiala tälten ersatts av hus i metall (Al Nimri, 2014, ss. 87-90). Ayham Dalal har gjort flera olika rumsliga och typologiska analyser av Zaatari. Dalal menar att UNHCR:s oförmåga att ta hänsyn till den arabiska kulturens behov av vissa sociala rumsliga strukturer till stor del bidragit till urbaniseringsprocessen i Zaatari. I brist på skilda och privata ytor i planeringen av flyktinglägret har flyktingar själva byggt och lagt till dessa ytor (Dalal, 2014, s. 90).

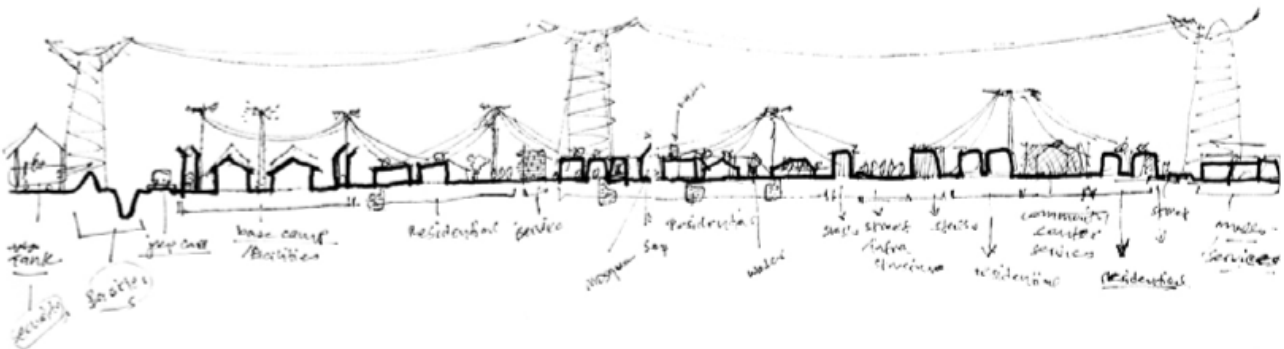
Vad som från början enbart var tält i Zaatari ersattes med tiden av mer hållbara, motståndskraftiga och därmed permanenta skydd i metall. Dessa hänvisar Dalal till som ”caravans”. Den primära anledningen till att tälten byttes ut var att de misslyckades med sin funktion att skydda på grund av extrema ökenvindar och ökenklimat (Dalal, 2014, s. 66). Zaatari policy är en ”caravan” per familj vilket innebär 16 kvadratmeter boendeyta för fem personer eller mindre. Detta innebär att kvinnor och män tvingas leva på ett sätt som enligt deras kultur blir kränkande (ibid. s. 78). På grund av detta har flyktingar själva börjat bygga om och lägga till delar på sina hem för att skapa det hem som passar deras kultur, identitet och sätt att leva. Dalal har gjort en typologi över lägets olika boendeformer som visas i Figur 3.

¹⁰ Arbetets fulla namn är ”Inpromptu cities–The planning and design of refugee camps: between crisis response and long term development. The case of two Syrian refugee camps in Jordan”.

Figur 3. En typologi över de olika formerna av hushåll som finns i Zaatari (Dalal, 2014, s. 85).

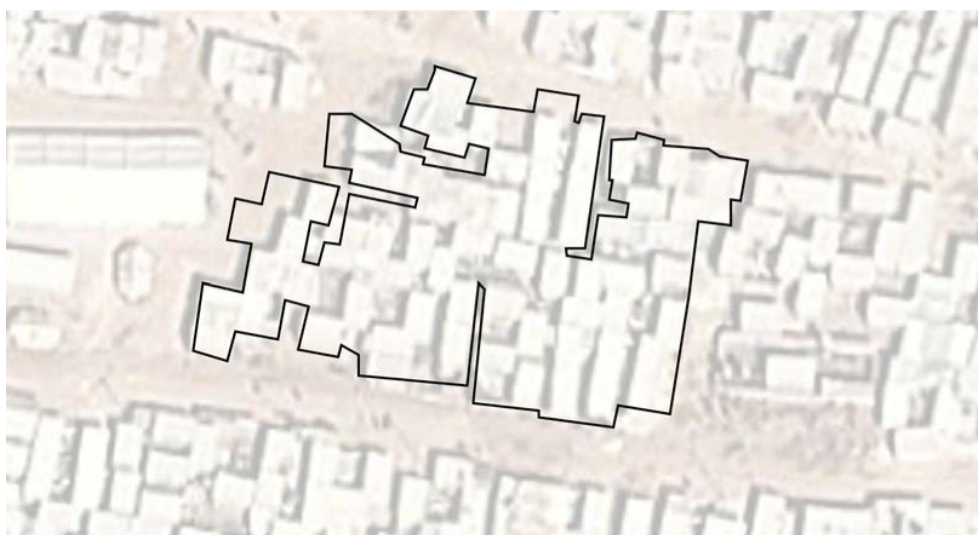
Elektricitet drogs in i Zaatari uppkopplat till Jordaniens kraftnätverk för att lysa upp allmänna platser och frivilligorganisationernas basläger under nätterna. Flyktingar var däremot motvilliga att sluta använda hushållsmaskiner bara för att de var i flyktingläger. Detta föranledde att flyktingar informellt kopplade upp sig på elnätet via belysningsstolparna. Vilket resulterat i en djungel av elkablar hängandes ovanför flyktingarnas hem (ibid. s. 82). Figur 4 visar på en förenklad sektion av Zaatari där delvis detta fenomen ritats.

När Dalal beskriver boendestrukturerna i sin studie använder han begreppet ”kluster” för att beskriva en samling sammanbyggda hem. I de kluster som flyktingarna skapar menar han att det går att se sociala rumsliga strukturer liknande de i gamla arabiska städer. Som exempel på en

typiskt arabisk stadsstruktur prioriteras öppna alternativt stängda innergårdar omgivna av hemmets olika rum framför hemmets privata sfär utåt (Dalal, 2014, s. 98). Det är viktigare med innergården omgiven av rum än att grannhuset ligger på ett bra och privat avstånd.

Sättet som hushållen byggs och organiseras på bidrar till en utveckling av halvpublika och halvprivata ytor vilka imiterar den gamla arabiska staden med sina smala labyrintliknande gator och återvändsgränder (Dalal, 2014, s. 98). Figur 5 visar den urbana form ett kluster tar och de olika rum som bildas i klustret.

Figur 5. Klustrets urbana form som skapat olika grader av privata och offentliga ytor (Dalal, 2014, s. 102).

Dalal definierar urbaniseringen som flyktingarnas egenskapade utbyggnader och rumsligheter vilka gett ytorna en mening. Genom att koda ytorna för olika funktioner baserade på ett kollektivt minne av det urbana, har flyktingarna skapat sig en egen stad med strukturer och funktioner som planerna för flyktinglägret inte hade någon aning om. Han kommer även fram till att beslagtagandet av ytor, omgivande klustret av hushåll, som skapat de halvpublika och halvprivata ytorna har varit en sociokulturell och kollektivt driven ansträngning (Dalal, 2014, s. 100).

Ytterligare ett tecken på urbaniseringen i Zaatari och en av de mest betydelsefulla aspekterna av den menar Dalal är marknaden i flyktinglägret. Flyktingarna själva kallar den "Souk" vilket är samma plats som i media och hos biståndsarbetare refereras till som "Champs-Élysées". Dalal beskriver marknaden som det hybrida resultatet av avancerad urbanitet och begränsad materiell tillgång. Marknaden blir ett uttryck för flyktingarnas vägran att anta rollen som offer och en motsats till bilden av flyktingar som offer. På marknaden går det att finna alla möjliga affärer och verksamheter som annars skulle hittas i städer (Dalal, 2014, s. 112). Affärerna erbjuder alltifrån barberare, elektriker och slaktare till mataffärer, bagerier, godisaffärer och skönhetsbutiker. Enligt en butiksägare i lägret är 90 procent av alla butiker finansierade av jordanierna boende utanför lägret. Genom att köpa och smuggla in varor till lägret behöver jordanierna inte ta hänsyn till rådande lagar och skatter i övriga landet. Detta menar Dalal

skulle kunna ses som ett exempel på framväxandet av en informell ekonomi (Dalal, 2014, ss. 114-115) liknande de i slumområden definierade som urbana miljöer.

Azraq

Zaatari skapades under en period av två veckor i en nödsituation. Azraq stod, till skillnad från Zaatari klart efter ett år av planering och uppbyggnad och öppnade i april 2014 (Al Nimri, 2014, s. 95, 98). Ayham Dalal beskriver hur flyktinglägret Azraq¹¹ byggdes och planerades baserat på erfarenheterna efter misslyckanden under planeringen och hanteringen av Zaatari. Ansträngningar gjordes med Azraq för att skapa en plats där flyktingar kunde leva och bo efter det initiala katastrofläget. Trots detta har lägret fått motta en stor mängd kritik. Azraq beskrivs som militäriskt med en "excessive state of policing" vilket kan tolkas som överdriven övervakning och ordning. Flyktingar är enligt Dalal inte heller tillåtna att rumsligt uttrycka sig eller förändra sin omgivning i Azraq. Lägret har planerats för att kunna ta emot över 130 000 flyktingar men står fortfarande relativt tomt.¹² Idag bor det knappt 40 000 flyktingar i Azraq trots dess kapacitet på 130 000 (UNHCR, 2016b). Al Nimri beskriver sitt första intryck av Azraq som en spökstad av vita boxar och förklarar hur lägrets omgivande stängsel är försett med taggtråd och patrullerad av jordansk polis då flyktingar inte är tillåtna att lämna lägret (Al Nimri, 2014, ss. 91-92).

Röntz och Gehring skriver i sin artikel hur mängden flyktingar som kommer till Azraq fortsätter vara mindre än förväntat. De menar att detta verkar bero på Azraq:s urbana struktur: det isolerade läget tillsammans med en blockstruktur som helt saknar karaktär eller identitet. (Röntz, & Gehring, 2015, s. 76).

Sammanfattande kommentarer

Det kan argumenteras att de två flyktinglägren är exempel som stärker uppfattningen att urbaniseringen av flyktingläger är människans sätt att skapa ett eget hem, en identitet och en tillhörighet. De blir också tydliga exempel på hur UNHCR:s riktlinjer för planering och uppbyggnad av flyktingläger inte verkar svara mot flyktingars behov av en boplat. Detta blir speciellt tydligt i fallet med flyktinglägret Azraq. Kritiken av UNHCR:s riktlinjer respekterar faktumet att flyktingläger ofta byggs under extrem tidspress, utan möjlighet till förberedelser eller omprövningar. De byggs upp i nödsituationer, som en nödlösning med få val av plats för uppbyggnad. Men Azraq byggdes och planerades under ett helt år. Planeringen utgick från att undvika alla de misstag som gjordes under planeringen av Zaatari och trots detta väljer flyktingar bort Azraq som sin boplat. I Azraq är de inte tillåtna att förändra sin miljö, uttrycka sig genom sin omgivning och genom det skapa ett hem och en tillhörighet. Azraq

¹¹ Ayham Dalal. Via mail, 24e april 2016. Se bilaga.

¹² Ayham Dalal. Via mail, 24e april 2016. Se bilaga.

verkar sakna de värden och egenskaper som återskapar det urbana. De semiprivata och semioffentliga rummen som skapar en balans mellan det privata rummet som utgör hemmet och det helt offentliga där möten och utbyten sker.

Diskussion

Jag inser nu i slutet av uppsatsskrivandet att ämnet krävde mycket stora förkunskaper för att kunna analyseras korrekt och fördjupas inom. Studiens begränsningar ligger i avsaknaden av förkunskaper inom flyktingsituationen samt att inga egna fallstudier kunnat utföras. Detta är delar som jag tror hade kunnat ge ett djupare resultat.

Litteraturstudierna visar en tydlig konsensus kring kritiken mot UNHCR:s standardiserade modell för uppbyggnad och planering av flyktingläger. En konsekvens av denna standardisering, tillsammans med anonymiseringen av flyktingar, blir att planeringen sker utan hänsyn till i människors skilda uppfattning av ett hem. En västerländsk medborgares uppfattning av ett hem och en välfungerande offentlig miljö är mest troligen inte densamma som hos en syriansk flykting. Studier visar att forskare beskriver planeringen av flyktingläger som en naiv modell baserad på europeiska ideal av en boplat. Denna slutsats argumenterar för riktlinjernas oförmåga att svara mot flyktingars behov av en boplat.

Som studierna av flyktinglägren Zaatari och Azraq visar behöver människor själva få möjligheten att påverka och uttrycka sig i sin egen miljö. Processen att påverka sin egen miljö blir ett sätt att skapa ett hem, en tillhörighet och forma en identitet. Det kan argumenteras för att möjligheten att påverka blir än mer betydelsefull på platser där grundläggande friheter kränks och där situationen för boende inte är självvald. Den egna påverkan blir ett försök att ta kontroll över en konstant osäker livssituation.

Boverket beskriver att det med detaljplanen bestäms hur mark och vatten ska användas och hur bebyggelse ska se ut. Det är detaljplanen som visar vad som är allmänna platser och kvartersmark samt hur de allmänna platserna ska utformas och användas (Boverket, 2016). Studier visar att allmänna platser i flyktinglägret Zaatari vandaliseras och utsätts för stöld och att gränserna för kvartersmark ignoreras. Dessa ageranden stärker argumenten för att detaljplaneringen av Zaatari misslyckats. En slutsats som kan dras av detta är att det kan bli för mycket detaljplanering i utformandet av flyktingläger. Planerare i fallet för Zaatari verkar inte haft förståelse för flyktingarnas kulturellt baserade uppfattning av offentliga platser. De allmänna platserna var inte utformade efter flyktingars behov av dem, vilket ledde till att flyktingarna förändrade platserna. För att lyckas med planeringen av flyktingläger kan det därför argumenteras för att det inte bara krävs en inkluderande process utan även förståelse för olika kulturella uppfattningar av koncept som privat och offentligt.

Det kan vidare diskuteras huruvida vandaliseringen och stölderna i själva verket skulle kunna definieras som en privatisering. De gemensamma faciliteterna och deras funktion skulle kunna definieras som

bistånd vars syfte är att hjälpa och underlätta. Flyktingarnas förändringar av lägrets infrastruktur är deras sätt att påverka en för dem dysfunktionell miljö. En slutsats som kan dras är att flyktingarnas förändringar är den utveckling av lägret som forskare definierar som urbanisering av flyktingläger. En urbanisering vars resultat blir de urbana kvaliteter och värden människor söker i urbana miljöer.

Resultat av studierna visar att flyktingar i urbaniserade läger inte längre befinner sig i en nödsituation, där fokus ligger på livräddande skyddsåtgärder, men att de samtidigt inte kan förvänta sig en hållbar lösning inom en snar framtid. De visar också att flyktingar blir en grupp människor som förväntas överleva och inte leva. En konsekvens av detta blir att kraven på bopplatsen, självklara i andra mer permanenta planeringssammanhang, exkluderas i planeringen av flyktingläger. Detta är en exkludering som inte bara sker i flyktingläger utan kan också diskuteras i sammanhanget stadsplanering. Planerare behöver ifrågasätta vilka grupper som inkluderas i utformningen av stadsrummet. Som exempelvis de som inte har ett boende. Hur ser deras boplatser ut och hur kan vi som planerare möta deras behov av ett hem? Dessa frågeställningar leder vidare till andra kanske än mer viktiga frågor att ställa. Vi behöver inse hur mycket i den fysiska planeringen som faktiskt kan påverka människors livssituation och utmana vår bild av vem som har rätt till ett hem och vad ett hem är. Som resultatet av litteraturstudierna visar ses flyktingar som offer och passiva mottagare av bistånd till skillnad från människor som vill skapa sig ett hem och en framtid. En konsekvens av denna uppfattning blir att flyktingar upplevs som en anonym grupp. De berövas på sin mänsklighet och i sin överlevnad får vi svårt att relatera till dem som människor med samma behov av sin miljö som vi.

Studier av flyktinglägret Zaatari visar på exempel där flyktingar trotsat sin roll som offer. Flyktingar i Zaatari drog egna ledningar för att kunna bygga privata duschar och toaletter (Dalal, 2014, s. 81). Då de inte ville ge upp sin användning av hushållsmaskiner kopplade de informellt upp sig till Jordaniens elnät (Dalal, 2014, s. 82). Deras ageranden passar inte in i vår bild av en överlevande flykting. De syrianska flyktingarna i Zaatari utmanar inte bara omvärldens bild av flyktingläger utan även vår bild av när någon har rätt till samhällets olika tjänster. Tillgång till el, privat dusch och toalett är för många självklara delar av ett urbant boende. Varför skulle dessa tjänster inte vara lika självklara i det urbana flyktinglägret?

Resultatet av litteraturstudierna visar att majoriteten människor på flykt, undan krig och konflikter idag, lever i städer och andra urbana miljöer. De söker sig till urbana miljöer med förhoppning om att bli självförsörjande, skapa ett nytt hem, känna tillhörighet och för möjligheten att kunna röra sig fritt. Den kan argumenteras för att samma förhoppningar är drivkraften bakom urbaniseringen av flyktingläger. Trots avsaknaden av framtid, som en konsekvens av flyktinglägrens tillfälliga och specifika sammanhang, så skapar flyktingarna sig ett hem och bygger upp en miljö som passar deras behov och användning av den. Studier visar att urbana värdena tar sig form i de jordanska flyktinglägren, inte som ett arrangemang utav block, utan som komplexa kluster av hem och kombinationer av ytor kodade för olika funktioner. De tar form inte bara som privata hem och offentliga byggnader utan som en väv av olika privata, halvprivata,

halvpublika och helt publika ytor sammanflätade till en levande urban struktur. Resultat visar att dessa strukturer liknar de städerna där flyktingarna tidigare levt och bott. I dessa strukturer skapas olika rum och det är bland dessa rum som stadens definierande möten, utbyten och formandet av människors identiteter sker (Agier, 2002, s. 322). Förutom grundläggande rättigheter och friheter kan det argumenteras för att den är denna levande urbana struktur som skapar de urbana värdena.

Ytterligare resultat visar att UNHCR och kritiker samlats bakom det faktum att flyktingläger sällan är tillfälliga platser, inte kan planeras som det och att de på lång sikt har en negativ påverkan på alla inblandade. UNHCR uttrycker en strävan att hitta alternativ till flyktingläger som inkluderar flyktingar i värdlandets nationella strukturer (UNHCR, 2014). Studier visar på flera negativa följder av flyktinglägrens uppbyggnad. Dock fyller de en viktig funktion i nödsituationer genom att skydda stora mängder människor och ge livräddande bistånd. Inga resultat av studierna visar på alternativ till flyktingläger gällande denna funktion. Studier visar att utdragna flyktingsituationer är den huvudsakliga anledningen till att flyktingar spenderar större delen av sina liv i flyktingläger. UNHCR förklarar att anledningen till situationernas uppkomst är utdragna krig och konflikter i länder med lång regional instabilitet. De beskriver att anledningen till att situationen kvarstår är hanteringen av flyktinginflöden (UNHCR, 2004, s. 1). Studier visar också att värdländer använder uppbyggnaden av flyktingläger som ett sätt att kontrollera flyktingar. Lägren är en kompromiss av flyktingarnas grundläggande rättigheter. Deras uppbyggnad isolerar människor och exkluderar dem ifrån omgivningen genom inskränkningen av flyktingars rörelsefrihet, självständighet och andra grundläggande rättigheter. En slutsats som kan dras av dessa resultat är att flyktingläger kommer fortsätta byggas trots starka rekommendationer och incitament till att hitta alternativ. Detta argumenterar för ett fortsatt arbete med förbättringen av flyktingorganets riktlinjer för planering och uppbyggnad av flyktingläger trots att majoriteten flyktingar lever i städer.

Studier visar att en förbättring av flyktingars livssituation ligger i politiska och ekonomiska förändringar i hanteringen av flyktinginflöden. Studier visar samtidigt att den fysiska miljön har en stor påverkan på flyktingars livssituation. Därför kan det argumenteras för att en förbättring av flyktingars livssituation också ligger i planeringen och utformningen av den fysiska miljön. Det är här som landskapsarkitektens och den urbana planerarens kunskaper kan göra skillnad.

Litteraturstudierna visar sammanfattningsvis att det krävs ett nytt urbant perspektiv på utvecklingen av riktlinjer för planering och uppbyggnad av flyktingläger. Riktlinjerna behöver bli mer platsspecifika och ta mer hänsyn till kulturella och sociala behov. Det behövs dock förtydligas att denna lösning inte innebär ytterligare standardisering av riktlinjerna utan tvärtom en mer flexibel syn på planering och utveckling av flyktingläger. Flyktingar som bor i läger behöver inkluderas i planeringsprocessen och utvecklingsprocessen. Studierna visar att flyktingläger har en generell livslängd lång nog för att diskutera dess definition som tillfällig. Detta argumenterar för vikten av att skapa ett hållbart samhälle i flyktingläger. Ansvariga för planering av flyktingläger

behöver inse att delaktighet bidrar till en hållbar utveckling av flyktingläger där människor bryr sig om sina miljöer. Slutligen visar studier att omberäkningar av flyktinglägrets levnadsytor behöver ske. Detta för att tillgodose den framtida tillväxten av flyktinglägret som en konsekvens av urbaniseringen. En beräknad större yta skulle enligt studier bidra till flyktingars rätt till ett värdigt liv.

Kommentarer

Uppsatsen mål har uppfyllts genom att belysa den mycket komplexa flyktingsituationen och flyktingars möjlighet till att skapa ett hem. Uppsatsen har tagit del av den utforskande undersökningen kring urbaniseringen av flyktingläger, hur den tar form och försökt förstå varför.

I sökandet efter svar på den huvudsakliga frågeställningen har studier visat att lösningen inte ligger i ytterligare standardisering av riktlinjerna. Detta är precis vad kritiken av riktlinjerna handlar om och vad urbaniseringsprocessen i flyktinglägren är en reaktion på. Som Ayham Dalal uttryckte i ett citat i början av denna uppsats "Urbanisation of refugee camps is that unconditional love for life, even in the worst and most exceptional circumstances" (Dalal, 2014, s. 143) så är urbaniseringen en reaktion på flyktingars vilja att leva. För människor i flyktingläger verkar urbaniseringen handla om frihet. Friheten att fritt kunna förflytta sig, försörja sig och sysselsätta sig i vardagen. Dessa friheter som i andra sammanhang är självklarheter och grundläggande rättigheter är möjligtvis något som landskapsarkitekten i sin yrkesroll inte kan påverka. Däremot kan landskapsarkitekten skapa en planeringsprocess med rum för åsikter och utveckla och främja planeringen av en miljö som svarar mot människans behov att själv kunna påverka. Landskapsarkitekten har kunskapen att skapa ett landskap som inbjuder och förstärker rörelsefriheten och integrationsprocessen. Ett landskap som lämnar rum för en hållbar utveckling och tillväxt av vårt urbaniserande samhälle. Men framförallt är det landskapsarkitektens jobb att hitta sätt att stärka flyktingen i sin roll som urban medborgare¹³.

Framtida forskning

Denna uppsats syftade till att undersöka hur urbaniseringsprocessen tog sig form och varför. Något som inte undersöktes är vad som skulle hända om urbaniseringsprocessen i flyktingläger uppmuntrades. Detta skulle vara en intressant fortsättning på studierna från denna uppsats. Möjliga frågeställningar inkluderar: Hur skulle detta ta sig form i planeringen av flyktingläger? Vilket resultat skulle det bidra till?

Studien har visat att majoriteten av världens flyktingar bor och lever i städer. Då denna studie fokuserat på urbaniseringen av flyktingläger vore en intressant vidare forskning att se hur staden gör plats för flyktingar.

¹³ Ayham Dalal. Via mail, 24e april 2016. Se bilaga.

En frågeställning skulle kunna vara: Hur inkluderas flyktingar i dagens stadsplanering?

Av personligt intresse skulle det vara intressant att se en utvecklad studie av Ayham Dalals begrepp "urban collective memory". Denna studie skulle kunna jämföra människors olika uppfattning av ett hem och hur denna skiljer sig i olika kulturer och sammanhang. Detta är något som studier visat vara av stor vikt i planering och uppbyggnad av flyktingläger.

Referenser

- Agier, Michel. (2002). Between war and city, towards an urban anthropology of refugee camps. *Ethnography*, 3(3), ss. 317-341. doi: 10.1177/146613802401092779. Tillgänglig: <http://faculty.washington.edu/plape/citiesaut11/readings/Agier%20BETWEEN.pdf> [2016-05-22]
- Al-Makhadhi, Sakhr. (2015). Zaatari: The Syrian City In Exile. *Delayed Gratification Magazine*. Nr. 17 mars. Tillgänglig: <http://www.slow-journalism.com/zaatari-the-syrian-city-in-exile> [2016-04-27]
- Al Nimri, Rama. (2014). *Inpromptu cities. The planning and design of refugee camps: between crisis response and long term development. The case of two Syrian refugee camps i Jordan*. Politecnico Di Milano. Faculty of Architecture and Society. Tillgänglig: <https://www.politesi.polimi.it/handle/10589/102975> [2016-04-06]
- Boverket. (2016-03-29). *Samhällsplanering, Kommunal Planering Detaljplanering*. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/kommunal-planering/detaljplanering/> [2016-05-21]
- Dalal, Ayham. (2014). *Camp Cities between Planning and Practice. Mapping the Urbanisation of Zaatari Camp*. Ain Shams University & University of Stuttgart. Tillgänglig: http://iusd.asu.edu.eg/wp-content/uploads/2015/11/2ndInt_Dalal1.pdf [2016-03-31]
- Doraï, Mohamed, Kamel. (2010). *From Camp Dwellers to Urban Refugees? Urbanization and Marginalization of Refugee Camps in Lebanon*. Muhammad Ali Khalidi. Manifestations of Identity. The Lived Reality of Palestinian Refugees in Lebanon, Institute for Palestine Studies & Ifpo, ss.75-92. <halshs-00495742> Tillgänglig: <https://hal.archives-ouvertes.fr/halshs-00495742/document> [2016-04-04]
- Durieux, Jean-François. (2009). A regime at a loss? *Forced Migration Review*, Vol. 33, ss. 60-61. Tillgänglig: <http://search.proquest.com/docview/236471531?accountid=12249> [2016-05-19]
- International Rescue Committee. (u.å.) *Who we are, Our history, History of the International Rescue Committee*. Tillgänglig: <http://www.rescue.org/history> [2016-04-25]
- IRC. (2012). International Rescue Committee. *International Rescue Committee Urban Refugees*. Tillgänglig: https://www.rescue-uk.org/sites/default/files/20.11.12%20Urban%20refs%20for%20ECHO%20advocacy%20event%20_0.pdf [2016-04-21]

- Jansen, Bram. (2009). The Accidental City, violence, economy and humanitarianism in Kakuma refugee camp Kenya. *Urban Agricultural Magazine*, nr. 21 ss. 11-12. Tillgänglig: <http://www.ruaf.org/sites/default/files/UAM21%20p.11-12.pdf> [2016-04-06]
- Kimmelman, Michael. (2014). Refugee Camp for Syrians in Jordan Evolves as a Do-It-Yourself City. *New York Times*. 4e juli. http://www.nytimes.com/2014/07/05/world/middleeast/zaatari-refugee-camp-in-jordan-evolves-as-a-do-it-yourself-city.html?_r=0 [2016-04-27]
- Kennedy, Jim. (2005). Challenging camp design guidelines. *Forced Migration Review*. Nr. 23, ss. 46-47. Tillgänglig: <http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/FMRpdfs/FMR23/FMR2319.pdf> [2016-04-04]
- Knell, Yolande. (2014). Azraq: How a refugee camp is built from scratch. *BBC News*. 30e april. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27205291> [2016-04-27]
- Milner, James. (2014). Protracted Refugee Situations. I: Fiddian-Quasmiyeh, Elena, Loescher, Gil & Sigona Nando (red.) *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*. Oxford: Oxford University Press. ss. 151-162.
- Misselwitz, Philipp. (2009). *Rehabilitating Camp Cities: Community-Driven Planning for Urbanised Refugee Camps*. University of Stuttgart. Tillgänglig: <http://elib.uni-stuttgart.de/handle/11682/82> [2016-05-02]
- Ott, Stephanie. (2015). Syrians at Zaatari camp: 'We can't live here forever'. *Al Jazeera*. 24e oktober. <http://www.aljazeera.com/news/2015/10/syrians-zaatari-camp-live-151021074641938.html> [2016-04-27]
- Reznik, Alisa. (2015). Jordan's Azraq Syrian refugee camp stands largely empty. *Al Jazeera*. 1a juni. <http://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2015/05/jordan-azraq-syrian-refugee-camp-stands-largely-empty-150526084850543.html> [2016-04-27]
- Röntz, Ariane & Gehring, Mathias. (2015). On the way home. *Topos Magazine*, Fragile Landscapes. Nr. 93, ss. 72-76.
- Statistiska centralbyrån (SCB). (2015-03-03). *Urbanisering – från land till stad*. Tillgänglig: http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Artiklar/Urbanisering--fran-land-till-stad/ [2016-04-16]
- Stevenson, Anne, Sutton, Rebecca. (2011). There's no place like a refugee camp? Urban planning and Participation in the Camp Context. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*. Vol. 28 (1). ss. 137-148. Tillgänglig: <http://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/36097/32767> [2016-04-17]

Sverige för UNHCR. (u.å.). FN:s flyktingorgan. *UNHCR:s arbete*. Tillgänglig: <http://sverigeforunhcr.se/unhcrs-arbete> [2016-04-12]

Taylor, Adam. (u.å.). Refugee camp is partially empty while thousands wait at Jordanian border. *The Washington Post*. 11e mars. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/refugee-camp-is-partially-empty-while-thousands-wait-elsewhere-in-jordan/2016/03/09/f0320cf0-e16c-11e5-8c00-8aa03741dced_story.html [2016-04-27]

A Day in the life: Za'atari, a documentary series by UNHCR and The Telegraph, Episod. 1 (15). (2013). <https://www.youtube.com/watch?v=o4OIVW0waEo> [2016-04-27]

UNHCR. (u.å.a). The UN Refugee Agency. *Urban Refugees, Trying to Get By in the City*. Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/pages/4b0e4cba6.html> [2016-04-14]

UNHCR. (u.å.b). The UN Refugee Agency. *Internally displaced persons, On the Run in Their Own Land*. Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c146.html> [2016-04-19]

UNHCR. (u.å.c). The UN Refugee Agency. *Who We Help: Millions of Vulnerable People Around the World*. Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c11c.html> [2016-05-04]

UNHCR. (u.å.d). The UN Refugee Agency. *What We Do*. Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/pages/49c3646cbf.html> [2016-05-04]

UNHCR. (1997). UN High Commissioner for Refugees. *UNHCR POLICY ON URBAN REFUGEES*. 25 mars, Geneve. Tillgänglig: <http://www.refworld.org/pdfid/41626fb64.pdf> [2016-04-21]

UNHCR. (2004). Executive committee. *Protracted Refugee Situations*. Standing Committee 30th meeting. EC/54/SC/CRP.14. Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/40c982172.pdf> [2016-04-04]

UNHCR. (2006). UN High Commissioner for Refugees. *The State of the Worlds Refugees 2006: Human Displacement in the New Millenium. Protracted refugee situations: the search for practical solutions*. Nr. 5 (6). Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/4a4dc1a89.html> [2016-04-16]

UNHCR. (2007). UN High Commissioner for Refugees. Emergency Preparedness and Response Section (ERPS). *Handbook for Emergencies*. 3e upplagan. Geneve. Tillgänglig: <http://www.refworld.org/docid/46a9e29a2.html> [2016-04-06]

UNHCR. (2009). UN High Commissioner for Refugees. *UNHCR Policy on refugee protection and solutions in urban areas*. September 2009. Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/4ab356ab6.pdf> [2016-04-21]

UNHCR. (2014). UN High Commissioner for Refugees. *UNHCR Policy on Alternatives to camps*. 22 juli 2014. UNHCR/HCP/2014/9. Tillgänglig: <http://www.unhcr.org/5422b8f09.pdf> [2016-04-19]

UNHCR & FSU. (2014). UN High Commissioner for Refugees & Field Safety Unit. *UNHCR Za'atari Refugee Camp 2013 Safety and Security Report*. Mars. Mafraq, Jordanien. Tillgänglig: <http://www.alnap.org/resource/11111> [2016-05-19]

UNHCR. (2015a). UN High Commissioner for Refugees. *Digital Emergency Handbook*. 4e upplagan. Tillgänglig: <https://emergency.unhcr.org/entry/45582/camp-planning-standards-planned-settlements#2,1459957876427> [2016-04-06]

UNHCR. (2015b). UN High Commissioner for Refugees. *UNHCR Global Trends 2014: World at War*, 18 June 2015. Tillgänglig: <http://www.refworld.org/docid/558292924.html> [2016-04-04]

UNHCR (2016-03-31a). The UN Refugee Agency. *Refugees In the Horn of Africa: Somali Displacement Crisis*. *Inter-Agency Information Sharing Portal*. Tillgänglig: <http://data.unhcr.org/horn-of-africa/region.php?id=3&country=110> [2016-05-02]

UNHCR (2016-04-19b). The UN Refugee Agency. *Syria Regional Refugee Response*. *Inter-Agency Information Sharing Portal*. Tillgänglig: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/settlement.php?id=251&country=107®ion=73> [2016-05-03]

Weston, Phoebe. (2015). Inside Zaatari refugee camp: the fourth largest city in Jordan. *The Telegraph*. 5e augusti. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/jordan/11782770/What-is-life-like-inside-the-largest-Syrian-refugee-camp-Zaatari-in-Jordan.html> [2016-04-27]

Wirth, Louis. (1938). Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology*, vol. 44, nr. 1, ss. 1-34. Tillgänglig: http://www.uni-leipzig.de/~sozio/mitarbeiter/m19/content/dokumente/614/Wirth_1938.pdf [2016-05-13]

Bilaga

Intervju, Ayham Dalal

Q: How do you think the UNHCR could develop their guidelines for planning and building refugee camps to better answer towards refugees need of a home?

A: First of all it is important to keep in mind that camps don't seem to have one standard form. In reality, there are different modes of encampment and different models of camps. The construction, planning, organizations, modes of governance, funds, topography, economy and geo-politics all play a role into how camps end up like and how they evolve. For that, I am a bit critical towards the possibility to develop, 'again', more guidelines, which is obviously leading to further standardization and generalizations - something that we want to avoid.

However, what could we do to improve refugee camps, is giving refugees the right to the urban. Henri Lefebvre defines the urban not as an end product, but as a process. He particularly describes it as the contested and conflictual *possibility* - which I find fascinating. To articulate that on refugee camps, which are planned on limitations, restrictions and 'systematic' approaches; camps can be improved by decreasing these imposed restrictions and limitations on possibilities. In other words, by giving refugees the right to express themselves spatially, to develop the systems they live in, and to demonstrate their diversity and identities. Finding the balance between how refugee communities 'wants to live' and how UNHCR is instructed to operate and manage refugee camps is very challenging. It would be unrealistic as well, not to mention the restrictions that the hosting states impose on refugee camps. Therefore, it is our task as architects and planners to find ways, or cracks up, within these settings of limitations and apolitical conditions, to expose refugees to the *possibility* they once lost when they entered the camps, and to empower them as urban actors.

Q: More than 50 % of the world's refugees live in cities and other urban areas and refugee camps are urbanizing. What values do you consider the urban environment presents?

A: If we want to answer that in a philosophical manner, the urban is not only a horizon of *possibilities*, and a representation of our relationship with the world; but is, most likely, the destination we are heading to as de facto 'urbanized society'. Refugee camps represent good examples to understand the meanings and the values of the urban environment. For instance, the planning of camps is not only based on restrictions and limitations, but also designed to paralyze the urban: standardized shelter units, strict spatial layout that aims to improve surveillance and control, isolation from the context, containment of the population, prohibition of politics, simplification of the economy as to 'receiving aid', dealing with refugees as a homogeneous population, substitution of history and culture with

'universality' of approach. All these are indicators of the non-urban, and alarming signs from which we need to protect our urban environment.

Q: Refugee camps are still considered and planned as temporary environments despite their average lifespan of nearly 20 years. What do you think would change if they were to be redefined as more permanent?

A: Discussing refugee camps as more permanent settlements is very tricky and problematic - not only for UNHCR and the hosting states, but also for refugees themselves. We don't want to forget the agency and the voice of its real inhabitants. Most importantly, we don't want to forget that camps are not exactly a matter of technical and planning expertise, but also, they are paradoxical spaces, where politics, memories, time, belonging, aspirations, identity and despair collide. Throughout time, the establishment of camps resembles a very special moment of inversion to create a state of heterotopia - which Michel Foucault describes as the *despositif*. What I am trying to say here that camps have specificity in regard to their spatial nature and paradoxical reality that needs to be taken into consideration.

Humanitarian organizations came to the point to understand that refugee camps are lasting longer than they are supposed to and that they need to be planned on a mid- long-term perspective, but would that really improve camps? For instance, Azraq camp has been planned using 'lessons learned' from Zaatari to host more than 130,000 refugees and much efforts and preparations were put on its design in order to host refugees beyond the initial state of emergency; however in reality, it is still relatively empty, and receiving loads of criticism for being a military-like camp and an excessive state of policing. Additionally, as I was informed lately from a key informant inside the camp, refugees make amendments and try to connect caravans with each other to extend their households everyday, however, they are not allowed to and detained the right to express themselves spatially. Therefore, it seems to me a bit difficult to assume that planning on a longer perspective could actually benefit camps. What we need to do is to reduce the limitations on camps, empower refugees to express themselves spatially, and tailor ways through which infrastructure and services can better benefit the urbanizing community of these camps. All by understanding the political and economic attitude of the hosting states towards camps, the available resources, the services that humanitarian organizations can offer and the coping survival strategies, refugees developed through space and time.